Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (пети състав)

12 декември 2019 година*

[Текст, поправен с определение от 13 февруари 2020 г.]

„Преюдициално запитване — Член 101 ДФЕС — Поправяне на вредите, причинени от картел — Право на обезщетение на лицата, които не действат като доставчик или потребител на засегнатия от картела пазар — Вреди, претърпени от публичноправен субект, който е отпуснал заеми при изгодни условия с оглед на придобиването на стоки, предмет на картела“

По дело C-435/18

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Oberster Gerichtshof (Върховен съд, Австрия) с акт от 17 май 2018 г., постъпил в Съда на 29 юни 2018 г., в рамките на производство по дело

Otis GmbH,

Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH,

Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH,

Kone AG,

ThyssenKrupp Aufzüge GmbH

срещу

Land Oberösterreich и др.,

СЪДЪТ (пети състав),

състоящ се от: E. Regan, председател на състава, I. Jarukaitis (докладчик), E. Juhász, M. Ilešič и C. Lycourgos, съдии,

генерален адвокат: J. Kokott,

секретар: D. Dittert, началник на отдел,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 16 май 2019 г.,

* Език на производството: немски.

като има предвид становищата, представени:

– за Otis GmbH, от A. Ablasser-Neuhuber и F. Neumayr, Rechtsanwälte,

– за Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH и Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH, от A. Traugott и A. Lukaschek, Rechtsanwälte,

– за Kone AG, от H. Wollmann, Rechtsanwalt,

– за ThyssenKrupp Aufzüge GmbH, от T. Kustor и A. Reidlinger, Rechtsanwälte,

– [поправено с определение от 13 февруари 2020 г.] за Land Oberösterreich, от I. Innerhofer и R. Hoffer, Rechtsanwälte, както и от S. Hinterdorfer, Rechtsanwaltsanwärter,

– за австрийското правителство, от F. Koppensteiner и V. Strasser, в качеството на представители,

– за италианското правителство, от G. Palmieri, в качеството на представител, подпомагана от C. Colelli, avvocato dello Stato,

– за Европейската комисия, от B. Ernst и G. Meessen, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 29 юли 2019 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 101 ДФЕС.

2 Запитването е отправено в рамките на спор между, от една страна, Otis GmbH, Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH и Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH (последните две дружества наричани по-нататък заедно „Schindler“), Kone AG и ThyssenKrupp Aufzüge GmbH (наричано по-нататък „ThyssenKrupp“), и Land Oberösterreich (провинция Горна Австрия) и четиринадесет други субекта, от друга, относно искането на последните тези пет дружества да бъдат осъдени да ги обезщетят за вредите, които те твърдят, че са претърпели поради картел между тези дружества, в нарушение по-специално на член 101 ДФЕС.

Австрийското право

3 Член 1295, параграф 1 от Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (Общ граждански кодекс, наричан по-нататък „ABGB“) предвижда:

„Всеки може да поиска поправяне на вредата от лицето, която виновно я е причинило; вредата може да е причинена от неизпълнение на договорно задължение или да няма връзка с договор“.

4 В съответствие с член 1311, второ изречение от ABGB за причинената вреда отговаря лицето, „нарушило закон, който цели да предотврати настъпването на случайни вреди“.

Спорът в главното производство и преюдициалният въпрос

5 На 21 февруари 2007 г. Европейската комисия налага на различни предприятия глоба с общ размер 992 милиона евро за участието им поне от 80-те години на миналия век в картели с предмет инсталирането и поддръжката на асансьори и ескалатори в Белгия, Германия, Люксембург и Нидерландия. Множество субекти от групите дружества, към които принадлежат Otis, Schindler, Kone и ThyssenKrupp, са били част от тези предприятия.

6 С решение от 8 октомври 2008 г. Oberster Gerichtshof (Върховен съд, Австрия) като въззивна инстанция в областта на картелното право потвърждава определението на Kartellgericht (съд по спорове в областта на картелното право, Австрия) от 14 декември 2007 г., с което последният е наложил глоби на Otis, на Schindler на Kone и на две други дружества за антиконкурентното им поведение в Австрия. Въпреки че е участвало с всички тези дружества в посочения картел на австрийския пазар (наричан по-нататък „процесният картел“), ThyssenKrupp решава да свидетелства и на това основание се ползва от предвиденото от австрийското право освобождаване от глоби или намаляване на техния размер.

7 Процесният картел е имал по-специално за цел да гарантира на облагодетелстваното предприятие по-висока цена от тази, която то би могло да постигне при нормални конкурентни условия. С това свободната конкуренция е нарушена, също както развитието на цените в сравнение с положението при липсата на картел.

8 С иск, предявен на 2 февруари 2010 г. пред Handelsgericht Wien (Търговски съд Виена, Австрия), провинция Горна Австрия и още четиринадесет субекта молят Otis, Schindler, Kone и ThyssenKrupp да бъдат осъдени да ги обезщетят за вредата, която твърдят, че им е причинена с процесния картел. За разлика от четиринадесетте други субекта обаче, провинция Горна Австрия твърди, че е претърпяла вреди не като пряк или косвен потребител на засегнатите от процесния картел продукти, а в качеството си на субект, който предоставя финансово подпомагане.

9 В подкрепа на иска си провинция Горна Австрия поддържа, че в рамките на своя бюджет, заделен за насърчаването на жилищното строителство, през засегнатия от процесния картел период по-специално е предоставила на множество лица — на основание на нормативните разпоредби за подпомагане на жилищното строителство — предназначени да финансират строителни проекти насърчителни заеми, които покриват определен процент от общите строителни разходи. Така получателите на тези заеми са имали възможността да се финансират при по-изгодни условия поради по-ниския от обичайния за пазара лихвен процент. Провинция Горна Австрия по същество твърди, че свързаните с инсталирането на асансьори разходи, които са включени в направените от посочените получатели общи строителни разходи, са били по-високи поради процесния картел. Това принудило провинция Горна Австрия да отпуска по-големи заеми. Ако процесният картел не бил налице, провинция Горна Австрия щяла да отпуска по-малки заеми и да може да инвестира разликата по средния лихвен процент на федералните държавни облигации.

10 По тези съображения провинция Горна Австрия иска Otis, Schindler, Kone и ThyssenKrupp да бъдат осъдени да платят сума, която съответства точно на тази загуба на лихви, ведно с лихвите.

11 С решение от 21 септември 2016 г. Handelsgericht Wien (Търговски съд Виена) отхвърля иска на провинция Горна Австрия. Според тази юрисдикция провинция Горна Австрия не е участник на пазара на асансьори и ескалатори и следователно просто е претърпяла косвена вреда, която сама по себе си не подлежи на обезщетяване.

12 С определение от 27 април 2017 г. въззивната юрисдикция, Oberlandesgericht Wien (Върховен областен съд Виена, Австрия), отменя това решение и връща делото на първата съдебна инстанция за ново разглеждане. Въззивната юрисдикция приема, че забраната на картелите служи за защита и на финансовите интереси на лицата, които трябва да поемат допълнителните разходи, възникващи вследствие на нарушаването на пазарните условия. Според нея сред тези лица са и публичноправни субекти като провинция Горна Австрия, които чрез институционализираното предоставяне на средства за подпомагане до голяма степен изобщо правят възможно реализирането на строителни проекти. Въззивната юрисдикция посочва, че с това посочените субекти създават значителна част от търсенето на пазара на асансьори и ескалатори, на който поради процесния картел петте дружества по главното производство са можели да предлагат услугите си на по-високи цени.

13 Otis, Schindler, Kone и ThyssenKrupp обжалват това определение на Oberlandesgericht Wien (Върховен областен съд Виена) пред запитващата юрисдикция, Oberster Gerichtshof (Върховен съд).

14 Запитващата юрисдикция отбелязва, че съгласно критериите на австрийското право твърдяната от провинция Горна Австрия вреда няма достатъчна връзка с целта на забраната за картелни споразумения — да се запази конкуренцията на пазара, засегнат от процесния картел.

15 В тази насока същата юрисдикция посочва, че в австрийското право, когато няма договорно правоотношение, чисто имуществените вреди, изразяващи се в увреждане на имуществото на пострадалия, без да е увредено абсолютно защитено правно благо, не се ползват от всеобхватна защита. Според тази юрисдикция подобно имуществено увреждане подлежи на обезщетяване само когато противоправността на вредоносното поведение произтича от правния ред, в частност при нарушаване на защитни норми — абстрактни забрани, които трябва да защитят дадена категория лица от увреждането на защитени правни блага. В такъв случай предпоставка за търсенето на отговорност е да е настъпила вреда, която именно нарушената норма е имала за цел да предотврати. Причинителят на вредата носи отговорност само за вредите, които се явяват реализация на опасността, заради която се изисква или се забранява определено поведение. Вредата не подлежи на обезщетяване, когато настъпва като резултат от странична последица в сфера на интереси, незащитена от забраната, прогласена в нарушената защитна норма.

16 Запитващата юрисдикция отбелязва също, че съгласно практиката на Съда член 101 ДФЕС цели да гарантира запазването на ефективна и ненарушена конкуренция на вътрешния пазар и следователно на цени, определени в резултат от свободната конкуренция. Ето защо според нея персоналният обхват на закрила на забраната за картели се разпростира върху всички, които действат като доставчици или потребители на материално и географски засегнатите от картел пазари. Тя обаче счита, че публичноправните субекти, които чрез финансово подпомагане дават възможност на определени групи потребители да получават по-лесно продукта, предмет на картела, не са преки участници на пазара, независимо че съществена част от активността на този пазар става възможна само вследствие от това подпомагане. Според нея все пак подобна вреда няма достатъчна връзка с целта на забраната за картелни споразумения, а именно да се запази конкуренцията на засегнатия от картела пазар.

17 Запитващата юрисдикция обаче отбелязва, че съгласно практиката на Съда действително всеки може да иска да бъдат поправени вредите, причинени му с договор, който би могъл да ограничи или наруши конкуренцията, или с такова поведение, но е необходимо да има причинно-следствена връзка между вредите и антиконкурентното поведение. Освен това тя смята, че условията за упражняването на това право, включително за прилагането на понятието „причинно-следствена връзка“, следва да се определят от държавите членки, при спазване на

принципите на равностойност и ефективност. Ето защо според нея националното право не бива да прави практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, произтичащи от правото на Съюза.

18 Тази юрисдикция посочва също, че с оглед на фактическата обстановка по делото в главното производство се поставя въпросът дали принципът, че всеки може да иска обезщетение от участниците в картел за претърпените от него вреди, се отнася и до лица, от една страна, които макар да имат важно значение за функционирането на засегнатия пазар, не участват там в качеството на доставчик или потребител, и от друга страна, вредите на които са просто последица от вредите, претърпени от пряко засегнато трето лице.

19 При това положение Oberster Gerichtshof (Върховен съд) решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли член 85 от Договора за ЕО, член 81 ЕО, съответно член 101 ДФЕС да се тълкуват в смисъл, че за запазване на пълната ефективност на тези разпоредби и на полезното действие на произтичащата от тези разпоредби забрана е необходимо обезщетение за вреди от участниците в картела да могат да искат и лицата, които не действат като доставчици или потребители на съответния материално и географски засегнат от картела пазар, но като лица, които предоставят подпомагане, осигуряват съгласно действащото законодателство заеми при изгодни условия на купувачите на предлаганите на засегнатия от картела пазар продукти, и чиито вреди се изразяват в това, че отпуснатите от тях заеми, представляващи процент от разходите за продукта, са били по-големи, отколкото биха били без картелно споразумение, вследствие на което те не могат да инвестират тези суми така, че да им носят печалба?“.

По преюдициалния въпрос

20 С въпроса си запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 101 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че лицата, които не действат като доставчик или потребител на засегнатия от картел пазар, но са предоставили подпомагане под формата на насърчителни заеми на купувачи на предлагани на този пазар продукти, могат да искат участвали в картела предприятия да бъдат осъдени да поправят вредите, които тези лица са претърпели, защото посоченото подпомагане е било в размер, по-висок отколкото е щял да бъде при липсата на картела, поради което те не са могли да използват тази разлика за други цели, носещи по-голяма печалба.

21 В това отношение следва да се припомни, че член 101, параграф 1 ДФЕС има директен ефект в отношенията между частноправни субекти и предоставя права на правните субекти, които националните юрисдикции трябва да охраняват (решения от 20 септември 2001 г., Courage и Crehan, C-453/99, EU:C:2001:465, т. 23 и от 14 март 2019 г., Skanska Industrial Solutions и др., C-724/17, EU:C:2019:204, т. 24 и цитираната съдебна практика).

22 Пълната ефективност на член 101 ДФЕС, и по-специално полезното действие на забраната, установена в параграф 1, биха били поставени под въпрос, ако не е възможно всеки да иска да бъдат поправени вредите, които евентуално е претърпял от договор или поведение, който/което може да ограничи или наруши конкуренцията (решения от 20 септември 2001 г., Courage и Crehan, C-453/99, EU:C:2001:465, т. 26 и от 14 март 2019 г., Skanska Industrial Solutions и др., C-724/17, EU:C:2019:204, т. 25 и цитираната съдебна практика).

23 В този смисъл всеки има право да иска да бъдат поправени претърпените от него вреди, когато съществува причинно-следствена връзка между тези вреди и картел или практика, забранен(а) от член 101 ДФЕС (решения от 13 юли 2006 г., Manfredi и др., C 295/04—C-298/04, EU:C:2006:461, т. 61 и от 14 март 2019 г., Skanska Industrial Solutions и др., C-724/17, EU:C:2019:204, т. 26 и цитираната съдебна практика).

24 Правото на всеки да иска поправянето на такива вреди всъщност укрепва действието на правилата на Съюза в областта на конкуренцията и може да възпре сключването на споразумения и следването на практики, най-често скрити, които могат да ограничат или нарушат конкуренцията, като по този начин се допринася за поддържането на ефективно равнище на конкуренция в Европейския съюз (решение от 5 юни 2014 г., Kone и др., C-557/12, EU:C:2014:1317, т. 23 и цитираната съдебна практика).

25 В тази насока, и по-конкретно в областта на правото на конкуренция, националните правила, предмет на които са условията за упражняване на правото да се иска поправяне на вредите, произтичащи от картел или забранена от член 101 ДФЕС практика, не бива да възпрепятстват ефективното прилагане на тази разпоредба (вж. в този смисъл решение от 5 юни 2014 г., Kone и др., C-557/12, EU:C:2014:1317, т. 26 и цитираната съдебна практика).

26 Ето защо правото на държавите членки трябва в частност да отчита преследваната от член 101 ДФЕС цел — да се гарантира запазването на ефективна и ненарушена конкуренция на вътрешния пазар и съответно на цени, определяни в резултат от свободната конкуренция. Както бе припомнено в точка 23 от настоящото решение, именно за да осигури тази ефективност на правото на Съюза, Съдът е постановил, че националните разпоредби трябва да признават на всеки правото да иска да бъдат поправени претърпените от него вреди (вж. в този смисъл решение от 5 юни 2014 г., Kone и др., C-557/12, EU:C:2014:1317, т. 32 и цитираната съдебна практика).

27 Необходимо е да се подчертае още, че — както по същество отбелязва и генералният адвокат в точка 78 от заключението си — и гаранцията за пълната ефективност и полезното действие на член 101 ДФЕС, и защитата срещу неблагоприятните последици от нарушение на правото на конкуренция биха били засегнати в значителна степен, ако възможността да се иска поправянето на вредите, причинени от картел, бъде ограничена до доставчиците и потребителите на засегнатия от картела пазар. Всъщност това изначално би лишило потенциалните пострадали лица изобщо от възможността да искат поправяне на вредите.

28 В случая по главното производство провинция Горна Австрия твърди, че е претърпяла вреда не като потребител на продуктите, предмет на процесния картел, а в качеството ѝ на публичноправен субект, който предоставя подпомагане. Всъщност тя предоставя на трети лица насърчителни заеми с лихвен процент, по-нисък от пазарния. Доколкото размерът на заемите е свързан със строителните разходи, провинция Горна Австрия смята, че е претърпяла вреди, понеже размерът на заемите — а оттам и на предоставената от нея финансова помощ по привилегирован лихвен процент — е по-висок от този, който тя е щяла да отпусне при липсата на картел.

29 Жалбоподателите по главното производство пък по същество отричат правото на провинция Горна Австрия да иска обезщетение за вредите, които тя счита, че е претърпяла, защото тези вреди нямали достатъчна връзка със защитната цел на член 101 ДФЕС, и следователно не подлежали на поправяне.

30 От точки 22—25, 26 и 27 от настоящото решение обаче следва, че всяка вреда, която има причинно-следствена връзка с нарушение на член 101 ДФЕС, трябва да може да доведе до обезщетяване, за да се гарантира ефективното прилагане на член 101 ДФЕС и да се съхрани полезното действие на тази разпоредба.

31 Както по същество отбелязва генералният адвокат в точка 84 от заключението си, в това отношение не е необходимо претърпяната от съответното лице вреда да има и конкретна връзка със „защитната цел“, преследвана от член 101 ДФЕС, тъй като иначе участниците в картел не биха били задължени да поправят всички евентуално причинени от тях вреди.

32 Ето защо лицата, които не действат като доставчик или потребител на засегнатия от картела пазар, трябва да могат да искат поправянето на вредите, произтичащи от това, че поради картела те е трябвало да предоставят подпомагане в размер, по-висок отколкото при липсата на картела, и съответно не са могли да инвестират тази разлика при по-доходоносни условия.

33 При все това запитващата юрисдикция следва да изясни дали в настоящия случай за провинция Горна Австрия конкретно са настъпили такива вреди, като провери по-специално дали провинция Горна Австрия е имала възможността да направи по-доходоносни инвестиции, и ако е така, дали тя представя необходимите доказателства за наличието на причинно-следствена връзка между тези вреди и процесния картел.

34 С оглед на изложените дотук съображения на поставения въпрос следва да се отговори, че член 101 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че лицата, които не действат като доставчик или потребител на засегнатия от картел пазар, но са предоставили подпомагане под формата на насърчителни заеми на купувачи на предлагани на този пазар продукти, могат да искат участвали в картела предприятия да бъдат осъдени да поправят вредите, които тези лица са претърпели, защото посоченото подпомагане е било в размер, по-висок отколкото е щял да бъде при липсата на картела, поради което те не са могли да използват тази разлика за други цели, носещи по-голяма печалба.

По съдебните разноски

35 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (пети състав) реши:

Член 101 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че лицата, които не действат като доставчик или потребител на засегнатия от картел пазар, но са предоставили подпомагане под формата на насърчителни заеми на купувачи на предлагани на този пазар продукти, могат да искат участвали в картела предприятия да бъдат осъдени да поправят вредите, които тези лица са претърпели, защото посоченото подпомагане е било в размер, по-висок отколкото е щял да бъде при липсата на картела, поради което те не са могли да използват тази разлика за други цели, носещи по-голяма печалба.

Подписи